

EKONOMSKA GEOGRAFIJA

Izv. prof. dr. sc. Martina Jakovčić

▶ Obavezna literatura:

- ▶ Coe, N., M. i dr. 2007. *Economic geography, contemporary introduction*, Blackwell, Malden
- ▶ Aoyama, Y. i dr. 2011 *Key concepts in Economic Geography*, Sage Publications, Los Angeles
- ▶ Hudson, R., 2005. *Economic geographies*, Sage publications, London - poglavlja 8, 9 i 10
- ▶ Krugman, P.R., Obstfeld, M. 2009. *Međunarodna ekonomija. Teorija i ekonomska politika*, Mate, Zagreb - poglavlja 14, 20, 21 i 22

► Konzultacije

- Po dogovoru putem emaila mjakovci@geog.pmf.hr

Ciljevi i zadaci predmeta

- ▶ Naglasiti važnost ekonomske geografije u analizi i razumijevanju suvremenog društva i gospodarstva;
- ▶ Upoznavanje sa temeljnim konceptima i teorijskim pristupima u ekonomskoj geografiji;
- ▶ Prikazivanje ekonomske geografije kao dinamične znanstvene discipline.
- ▶ Omogućiti primjenu teorijskih znanja iz ekonomske geografije u razumijevanju ekonomskih odnosa.

Očekivani ishodi

- ▶ Razumjeti važnost ekonomske geografije u analizi ekonomskih aktivnosti i promjena u društvu;
- ▶ Objasniti i primijeniti ključne koncepte i teorijske pristupe u ekonomskoj geografiji;
- ▶ Raspravljati i kritički procjenjivati teorijske pristupe u ekonomskoj geografiji;
- ▶ Primijeniti ekonomske koncepte u objašnjavanju važnih društvenih i ekonomskih procesa.

Sadržaj

- ▶ Uvodno predavanje
 - ▶ Što je ekonomska geografija?
 - ▶ Zašto nam je ekonomska geografija važna?
- ▶ Ključni pristupi u ekonomskoj geografiji
 - ▶ Što je ekonomija?
 - ▶ Ekonomska geografija vs. Prostorna ekonomija
 - ▶ Ključni pristupi u ekonomskoj geografiji
- ▶ Ključne teorije i koncepti
- ▶ Ekonomske geografije suvremenog svijeta
 - ▶ Globalizacija
 - ▶ Transnacionalne i multinacionalne kompanije
 - ▶ Globalni gradovi
 - ▶ Geografija ICT i ekonomija znanja

- ▶ Ekonomska geografija i suvremeno društvo
 - ▶ Neravnomjeran razvoj
 - ▶ Neoliberalizam
 - ▶ Keynesianizam....
- ▶ Trgovinska geografija
 - ▶ Trgovinska geografija SAD-a i Europe
 - ▶ Trgovinska geografija tranzicijskih zemalja
 - ▶ Trgovinska geografija Hrvatske
- ▶ Geografija potrošnje
- ▶ Ekonomski izvori

Ispit

- ▶ Uvjeti za pristupanje ispitu:
 - ▶ Predan seminar
 - ▶ Predane domaće zadaće
- ▶ Pismeni ispit 70% ocjene
- ▶ Seminarski rad 30% ocjene

Uvod - što je ekonomska geografija?

„Koja država je najveći proizvođač (ekonomska geografija) šljiva u Europi?” Geografija.hr, prosinac 2010.

Što je ekonomska geografija?

- ▶ *“Ekonomska geografija je raznovrsna disciplina koja obuhvaća veliki broj, često kontradiktornih perspektiva i sadržaja. Precizniji naziv bio bi ekonomske geografije.”* (George Chisholm, Commercial geography, 1889.)
- ▶ *“Ekonomska geografija je istraživanje sličnosti, razlika i veza između i unutar područja proizvodnje, razmjene i potrošnje dobara i usluga.”* (R. Thomann, 1968.)

- ▶ Ekonomska geografija je geografska znanstvena disciplina koja daje odgovore na sljedeća pitanja:
 - ▶ Kakva je organizacija ekonomskih aktivnosti u prostoru te na koji način se ta organizacija s vremenom mijenja?
 - ▶ Zbog čega su ekonomske aktivnosti organizirane u prostoru na određeni način?
 - ▶ Na koji način prostorna organizacija ekonomskih aktivnosti utječe na ekonomske i društvene procese? (Dicken i Lloyd, 1990.)

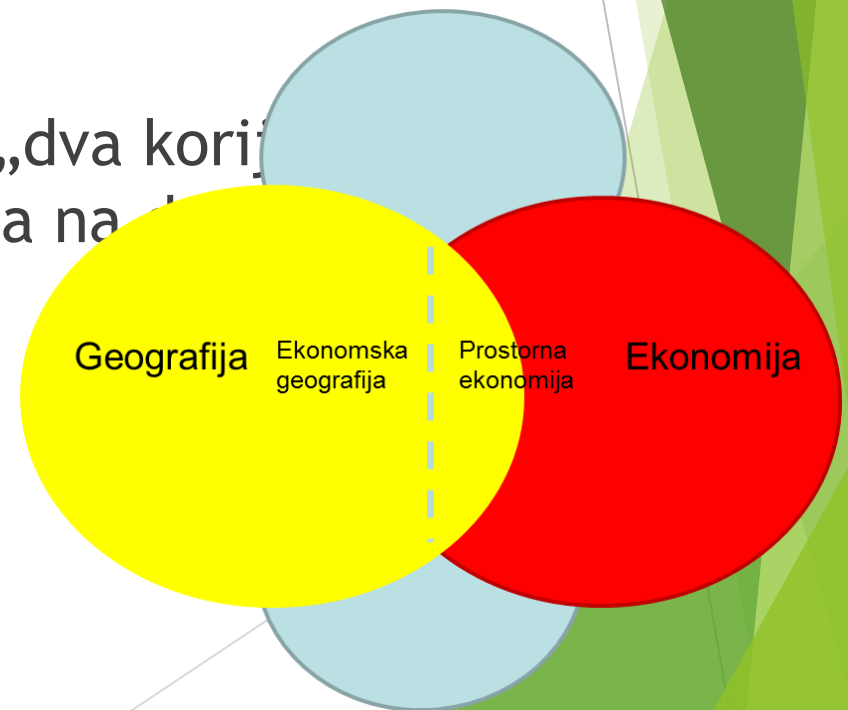
- ▶ Ekonomska geografija je “*geografija ljudskog društva koje se bori za opstanak*”. Stoga se ekonomska geografija treba baviti pitanjima proizvodnje i korištenja društvenih, prirodnih i materijalnih uvjeta potrebnih za opstanak. (Lee, 1994.)
- ▶ “Ekonomska geografija” ili “Ekonomske geografije”?

Svrha proučavanja ekonomske geografije

- ▶ Ekonomska geografija nudi moćan alat za analizu i razumijevanje suvremene ekonomije i društva.
- ▶ Ekonomska geografija pridonosi našem razumijevanju različitosti na različitim razinama od siromaštva u gradovima do nejednakog razvoja na globalnoj razini.

Ekonomska geografija ≠ Ekonomija

- ▶ Ekonomska geografija je geografska disciplina koja koristi metode i pristupe geografije u proučavanju ekonomskih sustava.
- ▶ Ekonomska geografija ima „dva korijena” ili „dvije baze” te se razvija na temelju dviju znanosti:
 - ▶ Geografije
 - ▶ Ekonomije

Ekonomska geografija ≠ Ekonomija

Ključne razlike

- ▶ Ekonomisti u pravilu malo pažnje posvećuju prostornoj (geografskoj) dimenziji odvijanja ekonomskih procesa.
- ▶ Ekonomska geografija smatra prostor (geografsku sredinu) jednim od ključnih faktora za razumijevanje ekonomskih procesa.
- ▶ Prostor treba promatrati u njegovoj sveukupnosti, a ne s aspekta geodeterminizma.
- ▶ Ekonomija proučava proizvodnju, distribuciju, potrošnju i razmjenu kao djelatnosti.
- ▶ Ekonomska geografija proučava ljudski habitat, prostor, cirkulaciju ljudi, dobara, usluga i informacija - prostorni sistem.

Ekonomska geografija \neq Ekonomija

Ključne razlike

- ▶ Većina ekonomista vidi ekonomiju kao “stroj” koji funkcionira na određenim principima i čije se “ponašanje” može predvidjeti modelima.

Ekonomska geografija ≠ Ekonomija

Ključne razlike

- ▶ Ključne postavke ekonomske misli:
 - ▶ Ljudi se ponašaju na **racionalan** i **ekonomičan** način - *homo economicus*;
 - ▶ Pojedinci i tvrtke natječu se na **tržištu**;
 - ▶ Tržište je mehanizam koji osigurava ekonomsku efikasnost;
 - ▶ Efikasno tržište podrazumijeva **ravnotežu ponude i potražnje**;

- ▶ Tržišna ekonomija temelji se na **zakonima i principima**;
- ▶ Moguće je predvidjeti ponašanje tržišta i ekonomije u cjelini;
- ▶ Principi funkcioniranja tržišta jednaki su svugdje te su i ekonomski modeli **univerzalno primjenjivi**.

Ekonomska geografija ≠ Ekonomija

Ključne razlike

- ▶ Temelj geografskog pristupa (ili ekonomsko - geografskog pristupa) je:
 - ▶ Niti jedan ekonomski sustav ili proces ne može funkcionirati izvan prostora tj. **svaki ekonomski proces odvija se u stvarnom prostoru**;
 - ▶ Ekonomski modeli ne vrijede za sve prostore jednako - nema univerzalizma;
 - ▶ Ekonomski procesi odvijaju se i izvan tržišta - npr. alternativni oblici trgovine itd.
 - ▶ Na ekonomske procese utječu spol, rasa, dob, vjera, socio-ekonomske karakteristike... - **homo geographicus**;
 - ▶ Ekonomski procesi odvijaju se u socijalnom okruženju.

Homo economicus

Homo geographicus

Ključni koncepti ekonomsko-geografskog pristupa

- ▶ Ekonomska geografija omogućuje nam bolje razumijevanje ekonomskih procesa i suvremenog društva.
- ▶ Okosnicu svih teorija i pristupa ekonomsko-geografskog istraživanja čine ključni koncepti.
 - ▶ Prostor (space)
 - ▶ Mjesto (place)
 - ▶ Obuhvat (scale)

Ključni koncepti ekonomsko-geografskog pristupa

Prostor

- ▶ **Prostor** predstavlja temeljni geografski koncept i mjesto odvijanja geografske stvarnosti.
- ▶ Prostor pretpostavlja geometriju, udaljenost, veličinu i omjere.
- ▶ Prostor pretpostavlja lokaciju.
- ▶ Prostor pretpostavlja veze između pojedinih prostora.

Ključni koncepti ekonomsko-geografskog pristupa

Mjesto

- ▶ **Mjesto** je dio prostora kojem su ljudi ugradili značenje.
- ▶ Mjesto podrazumijeva distribuciju prirodnih i društvenih izvora te obrazac njihove prostorne raspodjele.
- ▶ Mjesto karakterizira jedinstvenost, međuovisnost o drugim mjestima i međuovisnost različitih razina.
- ▶ U sklopu mjesta možemo izdvojiti koncepte **lokacije, distribucije ili prostorne raspodjele i obrazac.**

Ključni koncepti ekonomsko-geografskog pristupa

Obuhvat

- ▶ Obuhvat je sintetički koncept koji obuhvaća i prostor i mjesto.
- ▶ Prostorni obuhvat koji koristimo u ekonomskoj geografiji:
 - ▶ Globalno
 - ▶ Makroregionalno
 - ▶ Nacionalno
 - ▶ Regionalno
 - ▶ Lokalno
 - ▶ Razina susjedstva (okolina)

Kratka povijest ekonomske geografije

- ▶ Razvoj ekonomske geografije započinje u drugoj polovini 19. stoljeća.
- ▶ Ekonomski geografi tog vremena prate i opisuju povijest ekonomskog razvoja određenog prostora.
 - ▶ Slijed tema: trgovina → industrija → energetska izvor → poljoprivreda → trgovina i usluge
 - ▶ Teme se smjenjuju kronološki.
- ▶ Ernst Friedrich - glavna zadaća ekonomske geografije je opisati geografski razmještaj ekonomskih djelatnosti na Zemlji.

Kratka povijest ekonomske geografije

- ❖ Počeci razvoja krajem 19. st. s razvojem trgovinske geografije -> interes za trgovinu
- ❖ U 20 st. interes za industriju i poljoprivredu
- ❖ 2/2 20 st. Ponovni interes za trgovinu, poslovne zone...

Kratka povijest ekonomske geografije

- ▶ Tijekom vremena mijenjaju se objekt i metodološki pristup istraživanju.
- ▶ U početku objekt je prostor - sredina koja omogućava razvoj ekonomske djelatnosti.
- ▶ U kasnijem razdoblju objekt je pejzaž - odraz ekonomskog djelovanja čovjeka.
- ▶ U suvremenom razdoblju objekt su ekonomske djelatnosti i njihova organizacija u prostoru.

Kratka povijest ekonomske geografije

- ▶ Tijekom vremena mijenja se u metodološki pristup istraživanju.
- ▶ Tradicionalni metodološki pristup
 - ▶ Do '50-ih godina u Americi te '60-ih u Europi
 - ▶ Objekt - pejzaž
 - ▶ Osnovno obilježje - deskripcija
 - ▶ Metode - analiza razmještaja, obujma proizvodnje
- ▶ Ekonomska geografija objašnjavala oblike ekonomskih aktivnosti, izdvajala regije prema obliku proizvodnje i odgovarajuće tipove pejzaža

Kratka povijest ekonomske geografije

Razdoblje do 1950-ih/60-ih

- ▶ **E. Friedrich** (1926): Allgemeine und spezielle Wirtschaftsgeographie
 - ▶ Ekonomska geografija treba opisati geografski razmještaj ekonomskih djelatnosti na Zemlji
 - ▶ Ekonomska područja dovodi u vezu s klimom
 - ▶ Izdvaja 8 tipova ekonomskog iskorištavanja
- ▶ **E. Obst** (1959): Allgemeine Wirtschaftst und Verkehrsgeographie
 - ▶ Razvoj ekonomskih djelatnosti - utjecaj fizičkogeografskih i antropogeografskih čimbenika
 - ▶ Tipologija ekonomskih područja

Kratka povijest ekonomske geografije

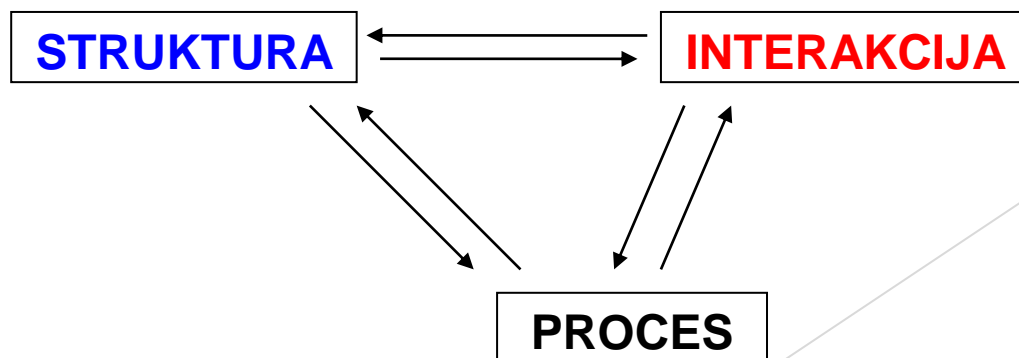
Razdoblje do 1950-ih/60-ih

- ▶ **S.N. Dicken** (1955.): Economic geography
 - ▶ Tipovi proizvodnje u svijetu na temelju prirodnogeografskih obilježja
 - ▶ Regionalizacija s obzirom na tipove
- ▶ **H. Boesch** (1966.): Weltwirtschaftsgeographie
 - ▶ Prelazak iz tradicionalnog u moderan pristup
 - ▶ Naglasak na ekonomskim djelatnostima
 - ▶ Objašnjava prostorno uređenje privrede

Kratka povijest ekonomske geografije

Razdoblje od 1950-ih/60-ih

- ▶ Tradicionalni pristup više ne može objasniti suvremene promjene poput globalizacije, rasta prirodno nepredisponiranih područja i sl.
- ▶ Objekt proučavanja postaju ekonomski prostorni sistemi.
- ▶ Ekonomski determinizam - ekonomska osnova društva kao čimbenik razvoja.
- ▶ Koncept Ekonomskog prostornog sistema (l. Schätzl, 1981)

Ključne teorijski pristupi u suvremenoj ekonomskoj geografiji

- ▶ Suvremeni koncepti u ekonomskoj geografiji proučavaju se u okviru 4 ključna teorijska pristupa:
 - ▶ Neoklasične teorije lokacije
 - ▶ Biheavioristički pristupi
 - ▶ Strukturalizam (Marksistička politička ekonomija)
 - ▶ Post-strukturalistički pristup / Nove ekonomska geografija / Kulturni obrat

Ključne teorijski pristupi u suvremenoj ekonomskoj geografiji Neoklasične teorije lokacije

- ▶ 1950-e i 1960-e - zlatno doba teorija lokacije.
- ▶ Cilj je objasniti lokacije ekonomskih aktivnosti u prostoru.
- ▶ Lokacije se objašnjavaju na temelju modela.
- ▶ Često se naziva i razdobljem kvantitativne revolucije.
- ▶ Ovaj koncept predstavlja ishodište razvoja prostorne ekonomije.
- ▶ Neoklasični pristup obuhvaća veći broj teorija, modela i koncepata: Model prostorne ravnoteže, Lokacijske teorije , Koncept ekonomije obujma, Teorija kumulativne kauzalnosti (Gunar Myrdal, 1957.)

Ključne teorijski pristupi u suvremenoj ekonomskoj geografiji

Bihevioristički pristup

- ▶ Bihevioristički pristup
 - ▶ Javlja se krajem 1960-ih kao reakcija na kvantitativni pristup.
 - ▶ Na lokaciju ekonomskih aktivnosti utječe znatno širi spektar faktora.
 - ▶ U analizama potrebno je u obzir uzeti i osobne doživljaje.

Ključne teorijski pristupi u suvremenoj ekonomskoj geografiji

Strukturalizam / Marksistička politička ekonomija

- ▶ Strukturalizam / Marksistička politička ekonomija
 - ▶ Javlja se 1970-ih
 - ▶ Procesi ovise o strukturama i odnosima između tih struktura u određenom prostoru i vremenu.
 - ▶ Geografski prostor = fizički + socijalni prostor
 - ▶ Prostor je proizvod socijalnih odnosa - težište se premješta sa pitanja prostornih distribucija i lokacija na pitanje društvenih odnosa i ekonomskih struktura.
 - ▶ U geografske studije uvode se novi faktori (varijable) kao što su klasa, spol, dob, etničko podrijetlo, socio-ekonomska struktura....

Ključne teorijski pristupi u suvremenoj ekonomskoj geografiji

Poststrukturalizam / nova ekonomska geografija / kulturni obrat

- ▶ Javlja se 1990-ih godina.
- ▶ Shvaćanje kako se ekonomski procesi ne mogu promatrati izvan društvenog, kulturnog ili političkog konteksta.
- ▶ Socijalni, kulturni i institucionalni faktori su ključni za odvijanje ekonomskih procesa.
- ▶ Umjesto klase važni faktori postaju spol, dob, rasa, vjera, kulturološke značajke.
- ▶ Govorimo o “kulturnom obratu” a često i o “kulturnoj ekonomiji” te “ekonomskoj kulturi”
- ▶ Feministička ekonomska geografija - položaj žena u ekonomiji i društvu...
- ▶ S općih struktura kao što su proizvodnja, distribucija, potrošnja... naglasak se prebacuje na specifične strukture karakteristične za određenu društvenu zajednicu.

“Tko je Paul Krugmann i kakav je njegov značaj za ekonomsku geografiju?”

Geografija.hr, studeni 2010.

“nova ekonomska geografija” ≠ “Nova ekonomska geografija (NEG)”

- ▶ “nova ekonomska geografija” javlja se 1990-ih godina kao teorijski koncept u razvoju ekonomske geografije.
- ▶ NEG se javlja početkom 1990-ih ali u okviru prostorne ekonomije.
- ▶ Paul Krugman - začetnik teorije NEG-a
 - ▶ NEG predstavlja nadogradnju NTT-a (Nove trgovinske teorije).
 - ▶ NTT počiva na dvije ključne pretpostavke - potrošač želi mogućnost izbora, proizvodnja teži ekonomiji obujma.

- ▶ Ekonomska geografija trebala bi se baviti lokacijom proizvodnje u prostoru.
- ▶ Zahvaljujući zakonima aglomeracije regije s razvijenom proizvodnjom privlačit će daljnju proizvodnju. Zbog toga ne dolazi do ravnomjernog širenja proizvodnje u čitavom svijetu već dolazi do koncentracije u manjem broju područja koje zatim privlače stanovništvo.
- ▶ U izradi ekonomskih modela lokacije proizvodnje u prostoru važnu ulogu ima i geografija (no često samo u vidu troškova prijevoza)
- ▶ “nova ekonomska geografija” dio je “kulturnog obrata” te predstavlja skup različitih pristupa istraživanju.
- ▶ Kulturni i socijalni faktori zauzimaju sve značajnije mjesto.

Važnost ekonomske geografije

- ▶ Ekonomska geografija i ekonomsko-geografske teorije i koncepti trebali bi nam pomoći u tumačenju suvremenih ekonomskih i društvenih procesa.
- ▶ „U osnovi ekonomski geograf bavi se pitanjem prostorne organizacije ekonomskih sistema: time gdje se nalaze različiti elementi prostornih sistema, na koji način su povezani u prostoru te kako utječu jedan na drugoga i na prostor. (Dicken & Lloyd, 1990.)”

- ▶ Ekonomska geografija je “*geografija ljudskog društva koje se bori za opstanak*”. (Lee, 1994.)
- ▶ Ekonomska geografija prema Leeu trebala bi se baviti temama kao što su:
 - ▶ ekonomska globalizacija u poljoprivredi, industriji i uslugama
 - ▶ obrasci ulaganja - FDI ulaganja, kretanje kapitala
 - ▶ prostori proizvodnje
 - ▶ prostori trgovine
 - ▶ prostori potrošnje - potrošačka kultura
 - ▶ pitanja upravljanja globalnom ekonomijom - položaj nacionalnih država i državnih tijela u globalnoj ekonomiji, pitanje integracija, međunarodne organizacije,
 - ▶ globalni gradovi

- ▶ globalne financije
- ▶ geografija ICT i ekonomije znanja
- ▶ clusteri, strategije upravljanja
- ▶ transnacionalne i multinacionalne kompanije - globalni proizvodni i robni lanci, strateška spajanja....
- ▶ geografije ekonomija u razvoju (nastajanju)
- ▶ problemi ekonomske i socijalne izolacije (economic and social exclusion)
- ▶ globalizacija - “lokalizacija”
- ▶ prenamjena industrijskih područja
- ▶ problemi održivog razvoja i zaštite okoliša
- ▶ ekonomska geografija hrane i siromaštva
- ▶ upravljanje prostorom i vremenom
- ▶ regionalne ekonomske integracije
- ▶ ekonomska geografija u praksi - ekonomski razvoj i prostorno planiranje na lokalnoj i regionalnoj razini

- ▶ geografija radne snage i migracija
- ▶ “nova međunarodna podjela radne snage”
- ▶ “novija međunarodna podjela radne snage”

Zadatak 1:

- ▶ Literatura:

Coe, N.M., P.F. Kelly and H.W.C. Yeung (2007) *Economic Geography: A Contemporary Introduction.*, Oxford: Blackwell, poglavlje 1.

- ▶ Pročitati poglavlje 1 i odgovoriti na pitanja.
- ▶ Odgovori se predaju u formatu
- ▶ Naslov: Zadatak 1
- ▶ Ime i prezime:
- ▶ Smjer:
- ▶ Datum predaje zadatka: 16.11.2017.

- ▶ Font: Times New Roman 12, prored 1,5

► Pitanja:

- 1. Koje su prednosti a koji nedostaci koncepta mjesta u ekonomskoj geografiji?
- 2. Koji od 4 osnovna teorijske perspektive opisane u današnjem predavanju i u knjizi na stranicama 12 i 13 najviše odgovaraju konceptu nove ekonomske geografije (NEG-u) P. Krugmanna i zašto?
- Na koji način ekonomska geografije može pridonijeti razumijevanju različitih suvremenih problema poput primjerice problema siromaštva.

Zadatak 2:

- ▶ Odabrati jednu o suvremenih tema ekonomske geografije
- ▶ Pronaći stručni ili stručno popularni članak na tu temu
- ▶ Na do 1 kartice teksta objasniti zašto ste se odlučili baš za taj članak te na koji način on pridonosi spoznajama ekonomske geografije.

- ▶ Odgovori se predaju u formatu
- ▶ Naslov: Zadatak 2
- ▶ Ime i prezime:
- ▶ Smjer:
- ▶ Datum predaje zadatka: 02.11.2017.

- ▶ Font: Times New Roman 12, prored 1,5